

A kapufaragókról

Molnár István (született 1953), az 1970-es években kezdett kaput faragni. Gergely Ferenctől tanulta a mesterséget, nála segédkezett egy télen, ezután a saját kapuján kísérletezett, majd elkezdett másnak is faragni, az elsőt Molnár Gábornak. Eddig ötvennél is több kaput készített Kápolnáson, Szentegyházán, Keresztúron, Csíkszeredába, Csíkszentgyörgyön, sőt még Magyarországra is. Itt Kápolnásfaluban 1980 és 1987 között akinek jó kapuja volt az is lebontotta és új, szép *székelykaput* csináltatott magának. Molnár István egy kicsi gyalogkaput egy hónap alatt készít el, egy nagy kötött kaput másfél-két hónap alatt. Manapság már *ácskodással* dolgozik, mert nem nagyon van, akinek kaput csináljon. Esetleg sima, nem faragott kaput csináltatnak vagy pedig *nyílókat*.

Ferencz Vilmos (született 1960) a kapufaragást nem tanulta senkitől, amikor a saját kapuját készítette, akkor próbálgatta ki a különböző mintákat. Azóta már faragott néhányat. Gyalogkaput ötöt, kötött kaput pedig kettőt, most készíti a harmadikat. A kötött kapunál mindig használja a *székely* címet. Egy gyalogkaput 25, egy kötött kaput 35 nap alatt készít el. Ez a munka neki mellékfoglalkozás, hiszen emellett még gyárban is dolgozik és gazdálkodik is.

Vezető tanár: Mirk László

Péter Katalin

A bakonyi fafaragás és Németh Gábor művészete

A Dunántúlon, de főként a Bakonyban élő népek életét az erdő határozta és határozza meg ma is. A XVIII. században az ott élők közül a pásztorokat tartották a fafaragás mestereinek. Voltak díszesebb tárgyakat előállító földművesek is, de ők nem tudtak annyi időt fordítani mesterségükre, így kezükből jóval kevesebb munka került ki.

A pásztorok a falvaktól gyakran távol, tanyákon, pusztákon éltek, mindennapi életükhöz szükséges eszközeiket, tárgyaikat, maguk készítették el. Amíg a jószág legelt, bicskájukkal, a *bicsókkal* a megmunkálás egész folyamatát elvégezték. Szorosan együtt éltek a foglalkozásukhoz kapcsolódó tárgyakkal, a pásztorbottal, juhászkampóval és a túlkókkal.

Amint az egykorú ábrázolások is bizonyítják, a pásztorok a múlt század elejétől sokat adtak a külsejükre. Kedvelt ruhadarabjuk volt a cifraszűr, amelyet tiltások ellenére is viseltek. Sőt éppen a cifraszűr árának megszerzése révén kerültek nemegyszer szembe a törvénnel. Amilyen igényes volt a külsejével, ruhájával szemben, éppoly igényes volt eszközeivel, használati tárgyaival szemben is. Gondosan kiválasztották az anyagot, ami legtöbbször fa vagy szaru volt. Faanyaguk legszívesebben szilvát, körtét, diót, juhart, nyírfát használtak. A faragók jól ismerték ezek tulajdonságait, így különféle tárgyak elkészítéséhez más-más faanyagot használtak, sőt gyakran hónapokig nem nyúltak a félretett fához, csak amikor már alkalmasnak találták a megmunkálásra. Szerszámaik a már említett *bicsók* volt, de dolgoztak még *borotvakéssel*, *fúróval*, *vésővel*, *árral* és egyéb szerszámokkal, amelyeket szintén maguk készítettek, nyelvüket kicifrázva.

A következő technikákkal dolgoztak: a karcolás (*karcolozás*), a domború faragás, a spanyolozás és a berakás. A karcolás: a díszítmény finom felületi karcolása, amit aztán bedörzsöltek kalapzsfirral, korommal, vagy más festőanyaggal, s amikor a felületet lesimították, a karcolt részekben ott maradt a festék s a színezett díszítmény. A domború faragásnál a faragó mélyen a fa felülete alá hatolt a késével, a felesleges részeket eltávolította, miáltal a díszítmény plasztikussá vált. A spanyolozásnál egy-két milliméter mélyen kivésték a színezendő minták helyét és az így keletkezett mélyedéseket a díszítményeknek megfelelő színű *spanyolviasszal* töltötték meg. A berakás – ólommal, cinnel, rézzel, kaucsukkal – lényegében hasonló módon történt.

A díszítmények között egyaránt szerepelnek az egyszerű geometrikus motívumok, valamint a virág- és növényornamentika, az állat- és emberfigurák, olykor jelenetek és egész törté-

netek a pásztoréletből, a betyárvilágból, a magyar nép történelmi múltjából. Az ábrázolás-mód legkülönfélébb változataival találkozhatunk a lényegre szorítókozó stilizálástól az aprólékos naturalista ábrázolásig. Mindenesetre Herman Ottó használta először a pásztorművészet kifejezést, ugyanis pásztoraink tevékenysége valóban művészi alkotásokat hozott létre. A használatra alkalmas tárgyban nemcsak ügyessége, gyakorlati készsége, hanem szépérzéke is kifejezésre jutott.

Az egyéniségek érezhető nyomot hagytak a technikákban. A magyar pásztorfaragás a Dunántúlon kívül az Alföldön, a Tiszántúlon és a Felvidéken a legkiemelkedőbb.

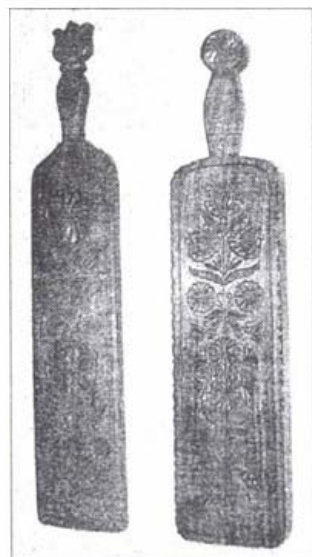
A népi faragóművészet nem szorítkozik a pásztorművészetre; viszonylag régi hagyománya van a faluban élő parasztság között is. A falusi kisiparosok, kismesterek, ácsok, bognárok a nép számára, általában a nép ízlése szerint készítettek kisebb használati tárgyakat, ládákat, székeket, egyéb bútordarabokat, kapufélfákat, más házdíszítményeket és fejfákat.

Szeretném bemutatni Németh Gábor bakonyi fafaragót, aki Veszprémvarsányban él és alkot. 1926-ban született Veszprémvarsányban, életét végigkísérte a fa. Volt szerencsém megcsodálni az általa készített gyűjteményt és személyesen is megismerhettem. Mint kiderült szerte a világban, még Ausztráliában is található a faragásaiból.

A megmaradt gyűjteményben, aminek nagy részét feleségének ajánlotta, cseresznye-, Barack-, és szilvماغból faragott gyöngysor is található, amely minden magjának más-más virágmotívum az ékessége.

Ostort is készített ólomberakásos nyéllel, nyolcágas fonású, díszes börsallangokkal ellátva. Bot is szerepel munkái között. Szárán végigtekeredő kígyó a dunántúli pásztorfaragások sajátja. A kígyó gyakran tart békát a szájában. Ez a jelenet egy hiedelemmel kapcsolatos, mely szerint hét főbüne bocsátatik meg annak a pásztornak, aki a békát elveszi a kígyótól. A fokos unokájának készült, almafából. A békát fogó motívum itt is jelen van, de minden más részt virágok töltenek ki.

Mángorlót, szapulófát, *csanakot* (ivócsészét), furulyát, dohánydobozt is fellelhetünk munkái között, valamint faragott széktámlákat is. Mint hagyománytisztelő faragóművész Gábor bácsi is készített asztalt, faragott székekkel. Az ékelt asztal és a négy szék égerfából készült, domború faragással. Kontyolt székek ezek, ahogy a Dunántúlon nevezik. A széktámlákon az életfa motívum látható, valamint margaréta és tulipán sajátos stilizálásban. A monogrammal ellátott, szívből kinövő életfa, a támláján lévő szív alakú nyílást veszi közre. A domború faragás fény-árnyék hatása hangsúlyozza a faragott motívumokat. Készültek Gábor bácsi keze alatt olyan, kontyos székek, amelyeknek mélyített lapos faragása van. Ezek a széktámlákon ismételtelen szerepet kap az egymással szembehegyezett madár motívum, a szerelem régi szimbóluma. Kicsi szék is készült, melynek az ülőkéje hasonlóan mélyített lapos faragású.

A millicentenárium alkalmából Veszprémvarsány polgármestere felkérte Németh Gábort, hogy faragjon egy kopjafát. 1996-ban avatták fel. Az alkotás a székely formavilágot hordozza magán és ma is látható a falu központjában.

Németh Gábor munkássága és művészete hozzájárult, hogy a múlt gazdagsága fennmaradjon és további nemzedékek emlékezetében őrizze a népművészet felejthetetlen értékeit.

Gábor bácsi méltó utódja fia, Németh István, aki Lázin él, és apjához híven továbbélteti a Dunántúli fafaragás hagyományait.

Prágai Gábor

Forrásanyag: *Domanovszky György:* A két Kapoli. Bp. Corvina Kiadó, 1983.; *Fátyolné Erdélyi Ella:* Németh Gábor művészete. Veszprémvarsány, 2001.; *Gósiné Németh Éva:* A dunántúli pásztorfaragások sajátossága. (Kézirat); *Lengyel György:* Fafaragás. Bp. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1961.; *Manga János:* Pásztorművészet. Bp. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1963.